

ГУПСЫЦЕ

Ekim
2020

8.
Sayı

Hayat ve Değişim

Jage Müberra

Şehirde yaşayan Çerkes gençleri olarak tatillerde köye gittiğimizde ya da akrabalar bir araya geldiğinde yaşı büyük olanların aralarındaki ilişkilerin şehirdekilere göre farklı olduğunu görürüz. Anne babalarımızın veya büyüklerimizin anlattığı hikayelerden de akrabalar arası ilişkilerin günümüzdekine kıyasla daha sıcak olduğunu fark edebiliyoruz.

Çerkesler 35-40 yıl öncesine kadar kapalı bir toplumdur. Khabzeye göre aile büyükleri de anne baba gibi sayılarak ayırım olmadan hep bir arada yaşıyorlardı. Akraba evliliği de olmadığı için gönül rahatlığı içinde bütün çocuklar bir arada sanki bir evin çocukları gibi, kardeş gibi yetişirlerdi. Aralarında çok büyük bir sevgi ve muhabbet olurdu. Ancak zaman ilerledikçe insanlar eğitim için, geçim derdinden dolayı köyden şehre taşınmaya başladılar. Şehirlerde dağınık bir halde yaşamalarının, şehrin yaşam şartlarının bir sonucu olarak sık sık görüşemeyince akrabalar arasındaki muhabbet azaldı. Köyde kalanlarla belki de yılda sadece bir kez görüşmek aslında yakın olması gereken akrabaları yabancılaştırdı. Birlikte vakit geçirememek, özel şeyler paylaşamamak ilişkileri zayıflattı. Kuzenler, kuzen çocukları eskiden kardeş gibi büyürken günümüzde birbirlerini tanımayan insanlar oldular. Tanısalar bile sadece ismen varlığını biliyor, birbirlerini arayıp sormuyor, merak etmiyorlar. İlişkilerin, muhabbetin kuvvetli olmasını sağlayacak görüşmeler yok malesef. Bu konudaki farklılaşmayı en net şekilde görebildiğim yer babamın akraba ilişkileri. Oldukça kalabalık bir sülaleye sahip olmasına rağmen akrabalarını sadece tanımıyor aynı zamanda muhabbeti ve güçlü bir sevgi bağı var. Bunun nedeni de beraber büyümeleri ve büyürken pek çok anı biriktirmeleri, iyi kötü hep birbirlerinin yanında olmaları. Ama biz kuzenden ötesine geçemiyoruz. Belki en fazla kuzenlerimizin çocuğunu biliyoruz o kadar. Hala, teyze, dayı, amcalarımızı gerektiği kadar sık arayıp sormuyoruz. Korkutucu olansa bunun sadece bir kuşaktaki değişim olması.

İnsan insanla mutlu olur, sosyal bir varlıktır. Belki de günümüzde hem yaşlılarımızın hem de şehirdekilerin yaşadığı mutsuzluk, depresif ruh hali bu kaybettiğimiz samimiyet ve yakın ilişkinin bir sonucudur. İnsanın ruhuna aykırı bu noktaya sosyal ilişkilerinde diğer milletlerden çok farklı olan Çerkes toplumu da geldi malesef. Şimdi kalkıp tekrar beraber köyde yaşamaya dönme şansımız yok. O yüzden oturup neler yapabileceğimizi ciddi bir şekilde düşünmeye başlamamız gerekiyor.

“Adetsiz” Düğün

Beslan

Youtube'a Bursa'daki bir Çerkes düğününden çekilmiş video koymuşlar. Geçen gün izlemiştim. Videonun altına anavatanından kişiler yorum yapmış. Gençlerin giydiği kıyafetleri eleştirmişler. Bir de “Hiç mi iyi oynayan erkek yok aranızda” diye sitemli bir soru sormuşlar. Anlayacağınız Heku'dakilerin bile dikkatini çekmişiz.

Vollehi haklılar sığoş. Şu meşhur Arıza dizisindekiler gibi oynuyor herkes, ritim tutmak yok. Çekirge gibi zıpla geç.

Aslan

Şamil

Ne konuşuyorsunuz gençler hararetili hararetili?

Hoş geldin si nahijj, buyur... Çerkes düğünleri diyorduk eskiden hassasiyetle bağlı olunan adetler anca siz nahijların dimağlarında ve okuduğumuz kitaplarda kaldı. Artık ne xabze biliniyor ne yemukh...

Beslan

Şamil

Haklısınız gençler. Eskiden böyle miydi? Mesela geçen gün katıldığım düğünde misafiri oynatmadılar. Olur şey değil! Oysa eskiden herkesten önce misafir oynatılırdı. Onlar ayrılmadan düğün bitirilmezdi.

Eskiden kıyafetler özenli, duruşlar asılmış nahij l'hap'e...

Aslan

Şamil

Öyle ya... Eskiden gençler sanki evlenen kendisiymiş gibi gelirdi düğüne. Giydikleri kıyafet kendilerine baktırıyordu, bir genç görünce gözün açılıyordu...

Oynarken takındıkları tavır, ciddi halleri... Kültürü bilir ona göre de yaşarlarmış...

Beslan

Şamil

Tabii gençler. Yaşıtlım kızlar düğünlerde oynarken kuğu gibilerdi. Ellerini çok sallamazlardı. Şimdi tabiri caizse pervane gibi dönüyorlar. Erkekler ayrı fecaat! Eskiden oyunda kızlara arkalarını dönmekten imtina ederlerdi, şimdiyse tribüne oynamak için nerdeyse önlerini dönmüyorlar.

Düğünler eskiden olduğu gibi uzun olsa daha utanılacak nice davranışlara şahit oluruz Allah bilir.

Beslan

Şamil

Vallahi doğru. Eskiden düğünlerimizi 3 gün yapardık ama her türlü adet de tıklar tıklar işlerdi. Bugün 2 saatlik bir salon düğününde tek bir adeti dahi düzgün uygulayamıyoruz.

Kültür eskiden hayatın tamamını kapsamış, dolu dolu da yaşanmış. Şimdi kültürümüzün yaşayan tek dalı elimizde ki oyunlarımız. O da çok “arıza”.

Aslan

Şamil

Gençler, 40 yıllık hayat tecrübeyle söylüyorum: Kültür değişir dönüşür, bu doğrudur da. Mühim olan kültürün asıl sahiplerinin kültüre yön vermesidir. Bu kültürü korumak ve yaşatmak sizin elinizde, umutsuz olmak yakışmaz size. Kimse bizleşmiyor, biz niye onlarlaşalım, değil mi?

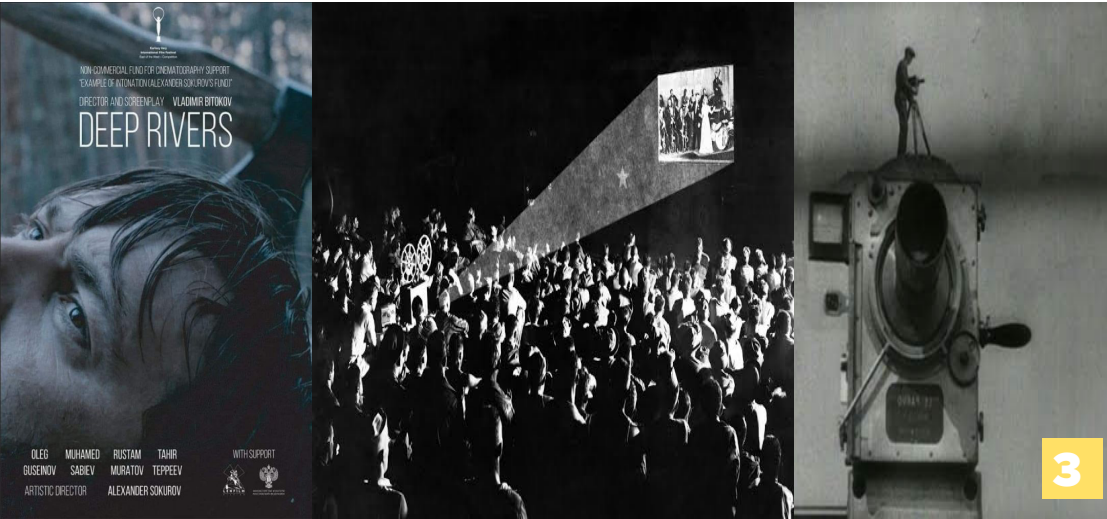
Filmlerden Öğrenmek, Beklentiler ve Şu Çerkesçe Film

Gonepş'ey Janbek

Geçmiş konu alan sinema teknikli kurgusal eserlerden (dizi/film) tarih öğrenilmez; tarih, kaynaklardan ve akademik eserlerden öğrenilir. Bugünü anlatan dizi ve film eserleri de izleyiciye günümüzü bir ayna gibi yansıtmaz. Bu tür eserler gerçeklerden esinlenilerek çekilse de içinde mutlaka kurgu barındırır; bu, işin doğasında vardır, normaldir. Fakat maalesef izleyiciler senaryo yazarlarından ve yönetmenlerden mazi ve bugüne ayna tutmalarını beklemektedir.

Geçtiğimiz günlerde televizyonda ilk kez TRT 2'de bir Çerkesçe filmin gösterimi gerçekleşti. Derin Nehirler (Deep Rivers). Film Doğu Çerkesya'nın kırsalında odunculukla geçimini sağlayan Çerkes bir ailenin sıkıntılı yaşamını konu alıyor. Gelen eleştirileri incelediğimizde görüyoruz ki toplumumuz filmde salt bir gerçeklik beklemiş ve film, izleyicilerin beklentilerini karşılamamış. Filmdeki olay ve kişilerin Çerkes toplumu genel olarak ne kadar temsil ettiği tartışılır, bu ayrı bir konu. Fakat burada önemli olan nokta şudur: Bu bir belgesel film değildir. Anladığımız kadarıyla teknik ekibin Çerkesleri tanıtmak, Çerkes toplumunu anlatmak gibi bir derdi de yoktur. Yalnızca, filmde bir hikaye işlenmiş olup bu hikaye Çerkes dilinde sunulmuştur.

Yazının bu son kısmına kadar, izleyicilerin sinema filmlerinin ayna işlevi görmesini beklemelerinin bir hata olduğunu dile getirdik. Fakat bir gerçeği de göz ardı etmemek lazım: Film propagandası! Dizi ve filmler ile insan ve toplum algısı yönlendirilebilmektedir. Sinema sektörü geçmişte ve bugün bazı devlet ve ideoloji gruplarının propaganda aracı olmuştur. Propaganda algıya oynar. Algı önemlidir. Propaganda maksatlı çekilmeyen filmler de insanların zihninde bir resim uyandırır ve algılara hitap eder. Senarist ve yönetmenler bunlara dikkat etmelidir.

At, Arkadaş Gibidir

Waza Zeynep

Çerkes ve at sözcükleri birbirinden ayrılmaz bir bütünlük teşkil eder. Atlarına aşiktir Çerkesler... Öyle ki atlar hakkında birçok şarkı bestelemiş, şiir yazmışlardır.

Sözlü geleneğe baktığımızda; atlar Nart destanlarında epey yer tutar. Atasözlerinde de sıklıkla at ile ilgili benzetmeler yapılmak suretiyle saygı, onur ve dürüstlikle alakalı mesajlar bulunur. Çerkes atlarının boyları 150 cm civarındadır. Rengi koyudur ve tek renktir. Kabardey cinsinin boyunları kaslı ve uzun, göğüsleri geniştir. Başı uzun ve burunları kemerlidir. Sağrısı geniş ve sarkık, sırtı kısa ve düzdür. Atın toynakları sert, arka ayakları tığ gibidir. Bu yüksek bölgelerde, sert ve kayalık arazilerde yetişmenin bir sonucudur.

1864'te sürgünden Türkiye'ye atlarıyla gelen Kabardey Çerkesleri Uzunayla'ya yerleştirilmiş ve orada at yetiştirmeye devam etmişlerdir. Hatta Osmanlı devleti savaşta kullanmak üzere bu atların birçoğunu satın almıştır. 19. Yüzyılın ikinci çeyreğinde Kafkasya'da bulunan Edmund **Spencer, hiçbir milletin Çerkesler kadar at yetiştiriciliğinden ve atların dilinden anlayamadığını belirtmiştir.** Nitekim Çerkesler atlarını birer yoldaş olarak görürler ve bir Çerkes atasözü der ki “İyi at iyi arkadaş gibidir.”

Atın arkadaş gibi görülmesinin yanı sıra bazı günlük olaylar ve durumlar at üzerinden anlatılır hale gelmiştir. Örneğin; ata soldan binilir ve yine soldan inilir. Eğer ulak attan sağdan inerse kötü haber getirdiği anlaşılır. Çerkeslerde kız istenirken kızın babasının veya kardeşinin evine at gönderilir. Eğer görüşme olumlu geçerse at o evde kalır, olumsuz geçer ise at geri gönderilir. Atının bir kadın veya yaşlının önüne geçmesi, at üzerindeyken onlarla konuşması ayıplanır...

İyi at kanatlı kuş gibidir.

At, arkadaş gibidir.

Adige kendi karnını aç bırakır ama atın karnını aç bırakmaz.

- 1 Аҕаацәа (Ataacıa): Aile
- 2 Аб (Ab): Baba
- 3 Ан (An): Anne
- 4 Абду (Abdu): Dede
- 5 Анду (Andu): Anneanne/Babaanne
- 6 Аиашыа (Ayaşa): Erkek kardeş
- 7 Аиаҳәшыа (Ayahuşa): Kız kardeş

Günlük İfadeler

- 1 - Ари дарбан? (Ari darban?): Bu kim?
+ Ари сара сан лоуп (Ari sara san loup): Bu benim annemdir.
- 2 - Ари уаб иоума? (Ari uab youma?): Bu senin baban mı?
+ Аиеи ари саб иоуп (Ayey, ari sab youp): Evet, bu benim babamdır.

Özlü Söz

Ахы бзиан аус анауа, агәы аңсашыоит .

(Axı bzian aus anaua, agui apsaşoit'.)

Baş iyice çalıştığı zaman yürek dinlenir.

Elbruz Aksoy ile “Benim Adım 1864” Hakkında

Sogur Jankat

1- Elbruz Aksoy Kimdir?

Samsun'da kalabalık bir ailede doğmuş, mutlu ve güzel bir çocukluk geçirmiş, Samsun Kolejinden 95'te mezun olmuş, Marmara Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümüne 96'da başlamış ve 96'dan beri de İstanbul'da yaşayan, 3 çocuk babası, Suriye damadı, dış ticaret uzmanı, okur-yazar bir insanım. Kendimi kısaca böyle tanıtabilirim.

2- Kitap yazma serüveni nasıl başladı ve nasıl yazıldı?

Üniversitede başladım. Aslında ben çok iyi hikaye anlatan bir kadının yanında büyüdüm. Annem babam ikisi de öğretmendi. Şehrin dışında bir dağ köyünde görevdeydiler. Bizi orda büyütemeyecekleri için şehirdeki neneje bizi teslim etmişlerdi. 11-12 yaşında kız kardeşimle tekrar geri evimize döndük. Nenejin yaşlı arkadaşlarıyla, yaş almış insanlarıyla oturup kalktık. Kim köyden gelse o evde kaldı çünkü şehirde o dönemde çok ev yoktu; insanlar ağırlıklı olarak köylerde oturuyordu ama bizimkiler şehirdeydiler. Bu yüzden o hikayelerle büyüdüm. Aslında o eski günler... O eskinin iyi kötü anlatıldığı, aktarıldığı... Hikaye tadında bir çocukluğum vardı. Ben çok severdim o hikayeleri dinlemeyi, yaşlı kadınların dibinde onların anlattığı şeyleri anlamaya çalışmayı. Bazı konular olurdu; direkt Çerkesçeye geçerlerdi ki ben anlamayayım. Çerkesçe öyle bir dildi ki Samsun'da şehir merkezinde mahrem konular için kullanılırdı, etraftakilerin anlamaması gerekiyorsa Çerkesçe konuşulurdu. Böyle bir hanede büyüdüğüm için hikayeleri dinlemeyi çok severdim. Sonra da insan dinlemeyi çok sevdim. Bunların temeli çocukluğuma dayanıyor. Sonrasında üniversiteye gelince aldığım bir ders sayesinde hasbalkader 96 senesinde sözlü tarih denen bir bilim dalıyla tanıştım. Çok hoşuma gitti. Zaten Osmanlı ve Rus evraklarına hep şüpheyle bakmıştım. Çünkü bir halka dair veri tutuyorsunuz; ne kadar sahih bu bilgiler? Kim ve neye göre yazdı, neye göre değerlendirdi? Evraklara karşı olan şüphemden ötürü sözlü tarih tam aradığım şeydi. Toplumun içinden olayları anlatmak, hatıralarını paylaşmak isteyen insanları dinleyerek başladım. Hiçbir zaman bunun bir kitaba dönüşeceği aklımda yoktu. Ödevim bitti, dersim bitti ama ben hikayelerin peşinden gitmeye devam ettim. Halen de devam ediyorum. 96'da hikayeleri toplamaya başladım. 99'da Hıra Alper ile tanıştım. Onunla hep düşünürdük "hani bir kitabın olsa da yazsan" diye ama 2000'lerdeydi. Kitap 2018'de çıktı. Araya çok olaylar girdi. Yurtdışına gittim. İş, evlilik, Suriye, o, bu derken pek üstünde duramadım. Daha sonra Gusıps'ın çıkışıyla beraber Alper'in bir talebi oldu: "Ya bu kadar hatıra topladın. Bunları artık bir yazsan da paylaştıran" dedi. Gusıps'la beraber ilk hatıraları yazmaya başladım. 5-6 sene sonra da kitap çıkmış oldu.

3- Kitabın basılma süreci nasıldı ve nasıl başarılı oldu?

Ben edebiyatçı değilim, yazar da değilim. Bunu gittiğim her yerde de söylüyorum. Çünkü ben siyaset okudum ve hala siyasetle fazlasıyla ilgiliyim. Biraz tarihçi olmaya çalıştım. Yüksek lisansımı tarih bölümünde yaptım. Diyebilirim ki bir araştırmacı olmaya çalışıyorum, hala da araştırmaya devam ediyorum. Kitap bir başarı yakaladı bunu inkar edemem çünkü ne ben ne yayınevi bu kitabın daha çıktığının birinci ayında ikinci baskıya gireceğini tahmin edemedik. Çünkü bu benim ilk kitabımdı, tanınmış biri hiç değildim ama yayınevi fazlasıyla tanınan bir yayıneviydi. İçindeki metinlerin gücüne inandım ve yayınevine mail attım. Kitaptaki insanların hatıraları çok özeldi, benim üzerimde çok büyük bir yükü. Birçoğu vefat edip gitmişti ve unutulup gitme tehlikesini mailde belirttim. Aradan 3 gün geçti ve cevap geldi. Hiç tanımadığım birisiydi o zamana kadar, Tanıl Bora. Dedim: "Okudum, bitirdim, çok beğendim; arkadaşlarla da paylaştım, seninle tanışmak istiyoruz." Bu hiç beklediğim bir şey değildi çünkü normalde böyle olmaz. Mail atarsın, aylar sonra ya cevap verirler ya vermezler. Çok heyecanladım tabii. Dedim ki: "Bu olsa olsa o güzel insanların yüzü suyu hürmetine oluyor, başka bir şey değil. Çünkü ben yazar değilim, edebiyatçı değilim, ilk kitabım. Hani, bu olamaz..." Ankara'ya gittim, tanıştık, sohbet ettik. Şunu bekliyorum: Kitapta sert metinler var mutlaka kesilecek, biçilecek bir yerlerinde "şurayı tekrar yaz" denilecek, bir şansüre bir şekilde girecek diye bekliyorum. Çünkü bence içindeki metinler sert metinler. Dediler ki "Biz bunu sadece bir editasyona sokacağız, onun dışında hiçbir cümle ne hiçbir ifadeye dokunmayacağız. O orijinal haliyle çıksın istiyoruz." Anlatamam o anki duygumu, az daha devam etseler hüngür hüngür ağlayabilirdim. Bu çok özel bir şey. Bir kitap yazıyorsunuz ve Türkiye'nin en prestijli yayınevi diyor ki: "Biz hiçbir şekilde müdahale etmeyeceğiz. Nasıl yazdıysan o şekilde çıkacak." Ve öyle de oldu. Evet, kitap başarı kazandı çünkü içindeki ifadeler samimiydi. O insanların acısı vardı, anlatamadıkları vardı. Ve bu dünyadan göçüp giderken "ya biz de bunu yaşadık, bunu da neler bir yere koy" dercesine bir ses vardı. O bizim duymak istemediğimiz seslerin hepsi bu kitabın içerisinde yerini aldı. Öteki sesler ve öteki Çerkes hikayeleri... Kitabın başarısının altındaki şey bizi yüzleşmeye teşvik eden, belki daha sonraki çalışmaların da önünü açacak olan öteki seslere yer veriyor olmasıydı. Sözlü tarihi, hikayelerin hepsi güçlüydü, anlatanlar çok hissiyatlı anlatmışlardı. Ben de kitabın hepsini gece 12-1'den sonra yazdığım için o hissiyatı verebildiğimi düşünüyorum. Çünkü birçok kişiden kitaptan fazlasıyla etkilendiğini belirten mesajlar aldım.

iletişim

Röportajın devamı "gupsisedergi.com"dadır.

Bir Yakınım Yok

Waza Abdulkadir

Mahallemizde aileleriyle birlikte iki Suriyeli kardeş yaşıyordu. Uzaktan ara sıra izlerdim. Karakterleri; yüzleri kadar güzeldi.

Üzerlerinde ise her zaman ufak bir burukluk. Vatan özlemi... Biliyordum. Bazen ben de hissediyordum.

Dünya bu, benim diyenden alıyor, senin diyene veriyor. Sevdiğinle, dostunla, kardeşinle ve bazen seni seninle sınıyor. Vatanını alıyor elinden, sürüyor yollara... Son bir bakışı esirgiyor.

Maddi durumları iyi değildi bu ailenin. Evleri kulübeden farksız; dört duvar benzetmesi o ev için çok rahat yapılabilir...

Onlu yaşlarına henüz ulaşmış bu çocuklarla aramızda bir bağ oluştu. Bir hayır yapılacak olsa ilk aklımıza onlar gelirdi. Yapılan yardımlar zamanla yaşama daha elverişli hale getirdi evlerini. Artık sırtlarını buz gibi beton duvara yaslamak zorunda değillerdi.

Bir gün evde, artık giymeyeceğimiz kıyafetleri toplamaya karar verdik. Sağlam, temiz ve bize küçük gelenlerini bir ihtiyaç sahibine veriz diye düşündük. Doldurduk poşetlere...

Aklıma koydum. Bu sefer, başka birisine, mesela karşıımızdaki apartmanın zemin katında torunuyla beraber yaşayan yaşlı teyzeye verecektim. Poşetleri dış kapının hemen yanına koydum. İlk fırsatta götürmeye karar verdim.

İki dakikalık bir işim çıktı. İndim aşağıya. Tevafuk bu ya, o Suriyeli iki güzel kardeşle karşılaştım.

Kimse kimsenin nasibini yiyemiyor, giyemiyor da...

Aniden elimle yanıma gelmelerini işaret ettim, bir refleksti sanki. Geldiler. Önce selamlaşma, ardından havadan sudan biraz muhabbet...

-Bekleyin bir şeyler getireceğim.

Ufak bir mahcubiyet. Nerede olsa seçerim o sıkılgan duyguyu.

Hızlıca dört kat çıktım. Poşetleri aldım. Merdivenleri ikişer üçer indim.

Tam poşetleri verirken aklıma geldi: Ben başkası için niyetlenmişim.

Sordum:

-Hiç akrabanız var mı? Elbiselerden onlara da verseniz?

-Hayır. Hiç akrabamız yok.

İsrarlıyım.

-Peki bir yakınınız var mı?

Sessizce:

-Bir yakınımız da yok.

Aramızda tarif edilemez bir an... Son cümle beni üzdü, onları perişan etti. Tek kelime dahi edemeden ayrıldık birbirimizden.

Kimsesizlik benim için kahrolma sebebiyken, onların hayatının gerçeği olması canımı çok yaktı.

Arkalarından baktım ve düşündüm. "Bir yakınım yok". Bir cümle, üç kelime.

Anlayamadım.